

IOSUD – UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

Școala doctorală de Științe socio-umane

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

JURNALUL DE CĂLĂTORIE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ ACTUALĂ – PARTICULARITĂȚI ALE SCRIITURII BIOGRAFICE ȘI MIZA IDENTITARĂ

Doctorand,

Lucia-Luminița CIUCĂ

Conducător științific,

Prof. univ. dr. Simona ANTOFI

Seria U2: Filologie-Română Nr.18

GALAȚI

2019

IOSUD – UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

Școala doctorală de Științe socio-umane

TEZĂ DE DOCTORAT

**JURNALUL DE CĂLĂTORIE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ ACTUALĂ – PARTICULARITĂȚI
ALE SCRISURII BIOGRAFICE ȘI MIZA IDENTITARĂ**

Doctorand

Lucia-Luminița CIUCĂ

Președinte

Prof univ.dr. Nicoleta IFRIM

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Conducător de doctorat,

Prof univ.dr. Eugenia-Simona ANTOFI

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Referent oficial

Cercet. științific gr. I dr. Laura-Eveline BĂDESCU

**Institutul de Istorie și Teorie Literară „George
Călinescu” din București**

Referent oficial

Cercet. științific gr. I dr. Lucian CHIȘU

**Institutul de Istorie și Teorie Literară „George
Călinescu” din București**

Referent oficial

Prof univ.dr. Doinița-Marcela MILEA

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Seria U2: Filologie-Română Nr.18

GALAȚI

2019

Seriile tezelor de doctorat susținute public în UDJG începând cu 1 octombrie 2013 sunt:

Domeniul fundamental ȘTIINTE INGINEREȘTI

- Seria I 1: **Biotehnologii**
- Seria I 2: **Calculatoare și tehnologia informației**
- Seria I 3: **Inginerie electrică**
- Seria I 4: **Inginerie industrială**
- Seria I 5: **Ingineria materialelor**
- Seria I 6: **Inginerie mecanică**
- Seria I 7: **Ingineria produselor alimentare**
- Seria I 8: **Ingineria sistemelor**
- Seria I 9: **Inginerie și management în agricultură și dezvoltare rurală**

Domeniul fundamental ȘTIINTE SOCIALE

- Seria E 1: **Economie**
- Seria E 2: **Management**
- Seria SSEF: **Știința sportului și educației fizice**

Domeniul fundamental ȘTIINTE UMANISTE ȘI ARTE

- Seria U 1: **Filologie- Engleză**
- Seria U 2: **Filologie- Română**
- Seria U 3: **Istorie**
- Seria U 4: **Filologie - Franceză**

Domeniul fundamental MATEMATICĂ ȘI ȘTIINȚE ALE NATURII

- Seria C: **Chimie**

Domeniul fundamental ȘTIINTE BIOLOGICE ȘI BIOMEDICALE

- Seria M: **Medicină**

CUPRINS

Argument.....	4
I. Capitolul I. Jurnalul de călătorie între complexitatea scriiturii și reprezentarea realității.....	11
I.1. Genurile biograficului la frontiera literaturii cu existența.....	11
I.2. Scriitura diaristică între intimitate – <i>jurnalul intim</i> și fascinația lumii exterioare – <i>jurnalul de călătorie</i>	14
I.3. <i>Jurnalul de călătorie</i> – privire sintetică asupra particularităților scriiturii și ale lumii reprezentate.....	29
II. Capitolul II. Elemente de imagologie.....	32
II.1. <i>Identitatea</i> – dinamica și ipostazele unui concept.....	39
II.2. <i>Alteritatea</i> – dialectica unui concept.....	43
III. Capitolul III. De la călătoria ca formulă literară specifică secolului al XIX-lea românesc la schimbarea paradigmei scriiturii diaristice în secolul al XX-lea.....	50
IV. Capitolul IV. Jurnalul de călătorie ca experiment identitar și dialog cu ipostazele alterității.....	64
IV.1. Eugen Simion – <i>Timpul trăirii, timpul mărturisirii</i>	65
IV.2. Octavian Paler sau vocația călătoriei spre sine.....	77
IV.2.1. <i>Aventuri solitare</i> – un european în America.....	79
IV.2.2. <i>Aventuri solitare. Contrajurnal la mare</i>	91
IV.3. Dan Berindei – <i>Drumuri în lume, în vremuri de speranță și incertitudini</i>	103
IV.4. Jurnalul unei călătorii la feminin – Ioana Bot, <i>Jurnal elvețian. În căutarea latinei pierdute</i>	109
IV.5. Marin Sorescu în <i>contra</i> jurnalului.....	124
IV.5.1. <i>Jurnal inedit II – Jurnal berlinez</i>	124
IV.5.2. <i>Jurnal inedit III. Plimb cățelul pământului</i>	133
IV.6. Adrian Păunescu – <i>De la Bârca la Viena</i>	143
IV.7. Jurnalul de călătorie – încercare de sinteză asupra particularităților scriiturii.....	155
Concluzie.....	162
Bibliografie.....	168

**JURNALUL DE CĂLĂTORIE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ ACTUALĂ –
PARTICULARITĂȚI ALE SCRITURII BIOGRAFICE ȘI MIZA IDENTITARĂ**
REZUMAT

Cuvinte cheie: jurnal de călătorie, identitate, alteritate, genurile biograficului, imagologie

Lucrarea de față și-a propus să lanseze o provocare lectorului contemporan, aceea de a vedea dincolo de spațialitatea obiectivă, un construct identitar al eului care se acumulează și se risipește printre rândurile textului. Cercetarea nu-și fixează ca finalitate descrierea exhaustivă a tuturor jurnalelor de călătorie din secolul al XX-lea, demers aproape imposibil din cauza frecvenței cu care tot mai multe texte de călătorie văd lumina tiparului fie în timpul vieții autorilor, fie la mai mulți ani după moartea acestora. Au fost analizate jurnalele considerate de noi reprezentative pentru această specie a genurilor biograficului sau pentru a ilustra componenta identitară și imagologică, așa cum sunt jurnalele lui Eugen Simion, Octavian Paler, Ioana Bot, Adrian Păunescu, Dan Berindei sau Marin Sorescu, diariști care au călătorit în afara granițelor țării și s-au întors, apoi, pentru a se re-confrunța cu imaginea de sine din simbolică Itacă. Cercetarea a urmărit, de asemenea, stabilirea genului proxim și a locului ocupat de jurnalul de călătorie în genurile biograficului precum și relevanța conceptelor de identitate și alteritate în raport cu scriitura jurnalului de călătorie.

Demersul nostru se orientează pe două direcții de lucru care, văzute dintr-o perspectivă convergentă, asigură, pe de o parte, o sistematizare a informațiilor teoretice și metodologice asupra scriiturii diaristice pe fondul căreia să poată fi identificate particularitățile ce jalonează o posibilă poetică a jurnalului de călătorie, iar pe de altă parte, prin asocierea practic – aplicativă a conceptelor de *identitate* și *alteritate* cu un corpus de texte considerate de noi reprezentative pentru dinamica, complexitatea și diversitatea jurnalelor de călătorie, permite nu doar validarea componentei teoretico – metodologice, ci și ilustrarea vie a ipostazelor concrete ale acestei specii a genurilor biograficului.

Prima parte a lucrării, „Jurnalul de călătorie între complexitatea scriiturii și reprezentarea realității”, a avut ca obiect jurnalul de călătorie ca specie literară a genurilor biograficului. Ne-am asumat, de la bun început, reticențele teoreticienilor și ale criticii de specialitate cu privire la autonomia acestei specii literare, abordat, de foarte multe ori, ca o variantă relativ particularizatoare a jurnalului intim. Deși până la o poetică coerentă mai este mult de lucru, lucrarea de față încearcă să arate că jurnalul de călătorie poate fi considerat o scriitură de sine stătătoare care, deși funcționează în baza acelorași pseudo legi ale scriiturii diaristice – jurnalul intim, se distinge de acesta în primul rând prin aceea că cel din urmă

surprinde cu precădere și este interesat de „le dedans”, iar cel dintâi se orientează spre „le dehors”. Chiar dacă una fără cealaltă nu pot exista, cele două atribute predominante permit clasificarea pe care și Gusdorf o face, împărțind jurnalele în jurnale interioare și jurnale exterioare, cele exterioare fiind cele în care evenimentul contează mai mult decât individul. În termenii lui Gusdorf, jurnalul exterior ar fi „un journal des autres”. Dacă în jurnalul intim trăirile, starea de spirit, motivațiile de ordin interior ale diaristului încearcă și reușesc, în bună măsură, să transforme într-o oglindă – alteritate a lăuntricului, în jurnalul de călătorie factorii externi influențează modul în care sinele reacționează la stimulii noi, se metamorfozează de mai multe ori, în funcție de aceștia, se redimensionează în tot atâtea ipostaze care redau/refac, specular, imaginea alter-ată a diaristului – călător.

Având în vedere faptul că notația diaristică înseamnă un cumul de fragmente de existență și trăire, jurnalul de călătorie corespunde cel mai bine condiției fragmentarității deoarece surprinde frânturi ale percepției alterității și ale percepției propriului sine confruntat cu aceasta. După cum preciza Eugen Simion, „Practica fragmentului este relativ ușoară, mai ușoară oricum decât practica literară curentă, ea poate asocia mai multe genuri și, refuzând convențiile, poeticele constituite, își recrează propria poetică și propria structură.”¹

Calendaritatea sau „legea Blanchot” este una din cele mai importante legi ale scrierii jurnaliere, fiind, după cum afirma Blanchot, „pactul pe care-l semnează” autorul - „Calendarul îi este demonul, inspiratorul, compozitorul, provocatorul și păzitorul său.”² Deși respectă aceasta regulă, deoarece călătoria se desfășoară într-un interval de timp stabilit sau intuit în linii mari, jurnalul de călătorie conține, într-o mai mare măsură decât cel intim, și momente de abatere de la această pseudo regulă deoarece, pe parcursul itinerariului, pot exista întreruperi ale firului consemnării, cum ar fi condițiile meteo, contextul politic nefavorabil, și multe altele care nu permit, așa cum s-ar conveni, consemnarea imediată, și de aceea, în momentul transcrierii, este posibil ca starea celui care consemnează să fie net diferită de cea din momentul experienței propriu-zise. Printre cei care nu se spun integral acestei legi se numără însuși Eugen Simion, teoreticianul genurilor biograficului, la noi, dar și Octavian Paler, care se arată mult mai interesat de paralele descriptive, mitologice sau istorice cu realitățile din teren și care omite să respecte, din acest motiv, calendaritatea.

Strâns legată de legea calendarității este și legea simultaneității. Jurnalul de călătorie reprezintă o scriere pentru care simultaneitatea este foarte importantă, deoarece diaristul are tendința să noteze sub impactul imediat al experienței trăite, transformând foaia de hârtie într-un martor mut. Simultaneitatea presupune surprinderea momentului în chiar febra consumpții

¹ Simion, Eugen, Ficțiunea jurnalului intim, vol. I Există o poetică a jurnalului, ed. cit., pp. 105-106.

² Idem, p. 107

acestui – argument al autenticității textului, dar, ca și în cazul calendarității, pot exista elemente care disturbă simultaneitatea precum: dilatarea timpului prin amânarea consemnării datorită anumitor impedimente de natură subiectivă sau obiectivă străine de persoana celui care scrie, cum ar fi condițiile meteo, starea de sănătate, condițiile de călătorie care nu înlesnesc, ci îngreunează notația; se adaugă, apoi, intenția diaristului de a-și publica - sau nu – însemnările de călătorie, ceea ce face ca în cuprinsul jurnalului să apară diverse modificări, să fie eliminate pasaje sau altele să fie inserate.

Un alt principiu de scriere a jurnalului, invocat de chiar Roland Barthes, este „artificialul sincerității”, pe care însă nu-l consideră hotărâtor pentru justificarea jurnalului intim deoarece se sprijină pe „un imaginar de rangul al doilea”³. Totuși, în ceea ce privește jurnalul de călătorie, sinceritatea ocupă un rol important deoarece, indiferent de scopul lui, de cele mai multe ori autorul dorește să reproducă scriptic cât mai veridic ceea ce vede, experimentează sau descoperă despre sine și despre celălalt pentru că doar așa se salvează pe sine și lumea percepută de noaptea uitării. În cazul jurnalului de călătorie care vizează cu precădere lumea din exterior, încălcarea sincerității ar însemna o „auto-orbire” pentru a nu vedea realitatea – uneori, datorită experiențelor trecute, prejudecăților sau discursului cultural informant, călătorul poate percepe și interpreta greșit lumea la care are acces. Și dacă diaristul intenționează să publice textul, pot apărea, de asemenea, abateri de la legea sincerității fie prin omisiune, fie prin cosmetizarea adevărului.

Sinceritatea atrage după sine autenticitatea, o trăsătură care este, însă, destul de greu de demonstrat, mai ales în cazul scrierilor intime. În ceea ce privește jurnalul de călătorie, autenticitatea se poate dovedi cel puțin parțial deoarece există documente, scrisori, spații reale, elemente sociologice care pot fi verificate. Ceea ce nu poate fi probat este trăirea intimă a celui ce le experimentează deoarece mintea diaristului poate broda și o serie de elemente imaginare, pe canavaua scriiturii sale.

Ultima clauză invocată este confidențialitatea. Dintre scrierile subiective, jurnalul este cel care își revendică cel mai mult aceasta clauză deoarece el este destinat, în primul rând, celui care îl scrie. Situația se regăsește și în anumite jurnale de călătorie, unii dintre autori, așa cum este Marin Sorescu, refuzând să țină un astfel de jurnal tocmai datorită neplăcerii create de indiscreția cunoșcătorilor sau de intruziunea cenzurii comuniste.

Analizând în detaliu jurnalul de călătorie constatăm că, pe lângă o scriere despre sine, care i-a determinat pe mulți critici să afirme că este doar o altă ipostază a jurnalului intim, cuprinde și o componentă imagologică mult accentuată, deoarece cel care scrie își raportează

³ Barthes, Roland apud Simion, Eugen, Ficțiunea jurnalului intim, vol. I Există o poetică a jurnalului, ed. cit., p. 149.

propriul sine la imaginea/imaginile celuilalt și se autodefinește în raport cu alteritatea. Cea de-a doua parte, „Elemente de imagologie”, s-a axat pe un studiu imagologic, deoarece ultimele decenii, în mai multe domenii, au stat sub semnul cercetării, aprofundării și înțelegerii conceptului de imagologie. Globalizarea și implicit căderea regimurilor opresive au favorizat contactul cu alte nații, cu alte societăți, civilizații și culturi, ceea ce a dus la confruntarea cu „celălalt”, cu *alteritatea*. Așa cum se știe, imagologia cercetează corelația dintre descrierea celuilalt și propria reprezentare, percepția altui popor realizându-se aproape întotdeauna prin prisma propriului sistem de valori, dând, astfel, procesului de reprezentare un caracter autoreferențial. Imagologia operează cu o serie de concepte complexe precum: *imagine, sine, alteritate, celălalt, identitate*. Daniel Hanri Pageux postula faptul că imaginea este „reprezentarea unei realități culturale prin intermediul căreia individul sau grupul ce a emis-o (o difuzează sau doar o acceptă) evidențiază și traduce spațiul social, cultural, ideologic și imaginar unde urmărește să se situeze.”⁴ Spațiul socio-cultural străin perceput crează în mintea celui care se confruntă cu ea o imagine la care contribuie tot bagajul cultural, experiențial și structural al receptorului, fiind redat scriptic într-o formă subiectivă puternic amprentată de personalitatea/identitatea acestuia. Pe de altă parte, observându-l pe celălalt și oferind reacții despre acesta, diaristul primește și imagini despre sine.

Descoperirea celuilalt prin călătorie se face diferit, deoarece călătoriile se subordonează finalității impuse de identitatea și interesele călătorului: devenire socială, turism, desăvârșirea unei educații; traseul itinerant devine, astfel, cadru, prilej sau instrument. În acest caz nu numai el descoperă „străinul”, ci și el devine „străin” pentru celălalt. Se construiește astfel o identitate a celui care scrie, o identitate fluctuantă în timp și dependentă direct de experiența trăită. Claude Dubar discută conceptele de *ipseitate* și *mêmeté*, definind ipseitatea ca „esență comună pentru toate ființele identice cu această esență, ceea ce le deosebește de toate celelalte esențe și definește ființa lor specifică”⁵, ceea ce-i permite să stabilească și diferența dintre cele două concepte: „Esențialismul postulează că aceste categorii au o existență reală: tocmai aceste esențe garantează permanența ființelor, în teremeni de *mêmeté*, care devine astfel defintă de o maieră definitivă. Identitatea ființelor existente este ceea ce le face să rămână identice, în timp, cu esența lor.”⁶

⁴ Pageux, Daniel-Henri, *Literatura general și comparată*, Traducere de Lidia Bodea, Editura Polirom, 2000, p. 83.

⁵ Dubar, Claude, *Criza identităților: Interpretarea unei mutații*, traducerea din limba franceză: Gheorghe Chiriță, Editura Știința, București, 2002, p. 8.

⁶ Idem, p. 9.

Antonimul identității este alteritatea. Aletritatea desemnează pe omul celălalt, pe aproapele nostru, pe Celălalt, ceea ce este diferit de mine. În ultimele decenii, tot mai mulți critici au emis diverse teorii despre ceea ce înseamnă sau presupune alteritatea. Se ajunge la concluzia că alteritatea poate exista nu numai în afara individului, prin raportare la ceilalți, ci și în interiorul acestuia, prin raportare la sine însuși - în ipostaze multiple. Cunoașterea alterității interioare sau exterioare se face cel mai lesne prin intermediul călătoriei. Teoreticianul Michel Valiere consideră că: „A călători, indiferent dacă motivele călătoriei sunt de ordin politic: revoluție, emigrare, exil, exod, deportare, epurare; intelectual sau moral, material sau tehnic, înseamnă a te juca subtil cu timpul și spațiul și a accepta pierderea contactului direct cu pământul și locul de origine, ba chiar dezrădăcinarea care-ți favorizează cunoașterea alterității interioare și exterioare deopotrivă.”⁷ Ion Hirghiduș se întreabă: „Totodată, în virtutea unei îndelungi exersări a ideii de universalitate, ne întrebăm dacă drumul spre o casă mai mare, cea a lumii, înseamnă a te rătăci de propria-ți identitate sau a căuta noile căi de a te redescoperi. A te arăta lumii înseamnă a-ți pregăti propria ta identitate pentru acceptarea alterității. Alteritate nu este decât un moment de trecere spre tine însuși, ca atunci când înoți de pe un mal pe altul al unui râu. Când ești în vârtoarea apelor trebuie să te adaptezi la o lume străină, care nu este încă a ta. Dacă atingi celălalt mal cu bine, și acest lucru depinde de cât de bun înotător ești, vârtoarea apei, ca și vârtoarea lumii, nu-ți mai este străină.”⁸

În ceea ce privește practicarea memorialului sau a jurnalului de călătorie în literatura română, în partea a treia, „De la călătoria ca formulă literară specifică secolului al XIX-lea românesc la schimbarea paradigmei scriiturii diaristice în secolul al XX-lea”, am sintetizat o serie de informații considerate de noi importante pentru situarea analizei aplicate corpusului de texte într-un context diacronic, referitoare la plurivalența acestei/acestor tipuri de scriitură în secolul al XIX-lea, ca și la mutațiile de paradigmă culturală care se repercutează asupra scriiturii diaristice de acest fel în secolul al XX-lea. Angelo Mitchievici încadrează scriitorul român care călătorește după 1945 în categoria alegoristului, pentru care voiajul constituie un pretext de investigație critică a propriei culturi, a propriei identități, înzestrat cu un complex al admirației. „El se deplasează dinspre margine spre centru, pentru a obține o mai bună definiție a umanității, dar și o cunoaștere de sine prin raport cu modelul instituit. (...) Există și

⁷ Valiere, Michel, Călătoria, în Gilles Ferréol, Guy Jacquois (coordonatori), Dicționarul alterității și relațiilor interculturale, traducere de Nadia Farcaș, Editura Polirom, Iași, 2005, pp. 99-100.

⁸ dr. Hirghiduș, Ioan, Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc, în Analele Universității Constantin Brâncuși din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale, Nr. 3/2010, p. 148.

un călător care nu se descentrează niciodată, care face din experiența alterității un instrument de autocentrare polemică.”⁹

Analiza corpusului, alcătuit din jurnale aparținând unor spirite de mare deschidere culturală ale spațiului românesc, din epoci (relativ) diferite, cu structuri temperamentale și intelectuale pe cât de diverse, pe atât de creative în experimentarea formulei scripturale a diarismului, a arătat că perspectiva asupra celui care scrie asupra sa însuși și maniera de a oglindi experiența călătoriei este diferită în funcție de cel care o consemnează. Fiecare scriere din această categorie este concepută într-un anumit context cultural, politic sau social care-și lasă amprenta asupra întregului imaginar diaristic dar și asupra modului în care călătoria îl influențează pe cel care scrie. Deoarece din spatele textului transpare și „fantasma” personală a autorului, imaginile create pot conține similarități atunci când călătoria se face în același spațiu sau în aceleași condiții, dar și diferențe semnificative. Criza de re-adaptare a eului, mai mult sau mai puțin marcată ca atare în text, dată de spațiul necunoscut, este prezentă aproape de fiecare dată. Identitatea construită prin discurs se naște, astfel, ca un construct care se formează pe parcurs, din frânturi adunate în urma autoanalizei propriilor reacții și în relație permanentă cu alteritatea, majoritatea jurnalelor provenind, așa cum se știe, din perioada comunistă, sau din perioada imediat următoare căderii sistemului totalitar, caracterizată prin sciziune, ruptură și chiar deviere identitară.

Încercând să surprindem modul de structurare a imaginarului diaristic de călătorie, a elementelor comune unor astfel de texte, redactate în situații similare sau diferite, și a trăsăturilor definitorii ale genului am constatat, pe de o parte, prezența unei confruntări permanente cu propria identitate dar și cu alteritatea, precum și că notația diaristică presupune un cumul de fragmente de existență adunate într-o oglindă scriptică a unui eu trăit. *Jurnalul parizian* al lui Eugen Simion construiește imaginea unui tânăr intelectual din est, de dincolo de Cortina de fier, care face o călătorie spirituală și intens livrescă într-un Paris – capitală a Luminilor europene – asimilat deja ca imaginea unui paradis interzis, cunoscut, aparent, până în cele mai mici amănunte, însă doar din cărți. Confruntarea cu imaginea reală a capitalei Franței este dezamăgitoare, chiar deprimantă în ordinea percepției directe, deloc luminoase, însă acomodarea se va face treptat, accentul deplasându-se de la imaginea eronat – livrescă a Parisului la formula unui jurnal de formare *sui generis*. Flancate de fragmente de teorie a diarismului ca practică scripturală distinctă, etapele aventurii căutării sinelui într-o lume complet nouă se corelează unui dialog obligatoriu, deloc comod, cu alteritatea. Octavian Paler călătorește, în felul său livresc, în lumi îndepărtate sau apropiate – America sau spațiul

⁹ Mitchievici, Angelo, *Umbrele paradisului. Scriitori români și francezi în Uniunea Sovietică*, Prefață de Vladimir Tismăneanu, Humanitas, București, 2011, p. 45.

elen, căutându-și, cu perseverența omului de cultură, rădăcinile culturale care au nutrit întreg spațiul european și, prin extensie – sau prin contradicție asumată – spațiul de dincolo de ocean. Contactul cu cele două lumi este, de fiecare dată, dezamăgitor în ordinea realului – care nu corespunde modelelor sale livrești, și un prilej de auto-verificare identitară permanentă, a solidității mărcilor și componentelor identitare proprii, în condițiile unei alterități radicale, sterile din punct de vedere cultural sau ale cărei valori trebuie excavate nu din realitate, ci din memorie, în cazul Greciei. Jurnalul istoricului Dan Berindei propune un experiment cu dublă miză – asumarea statutului de intelectual patriot din est și asimilarea alterității cu posibilitatea evadării, fie și temporare, în lumea liberă. Ioana Bot pleacă, în Elveția, într-o călătorie simbolică în *căutarea latinei pierdute*, metaforă a peregrinării culturale în căutarea Itacăi pierdute - și regăsite, deloc paradoxal, într-un veritabil creuzet cultural favorizat nu doar de neutralitate tradițională a țării *cantoanelor* în raport cu orice comandament politic sau de altă natură, exterior adică, ci și de larga disponibilitate a acesteia de a oferi burse de studii, în mod echitabil, tinerilor veniți din toate colțurile lumii. Confruntarea cu alteritatea este, desigur, și o confruntare cu stereotipiile de percepție care stigmatizează România în ochii celor din afara ei, dar mai ales o confruntare cu sine însăși, diarista autopercepându-se ca o curiozitate a naturii, un exponat ciudat, greu adaptabil în afara cursurilor și a conferințelor la lumea liberă și civilizată din vest. Jurnalul – sau notele de călătorie reunite în volum postum – ale lui Marin Sorescu ilustrează percepția unui alt tip de intelectual român – reticent în raport cu exteriorul, cumpătat și discret, adesea nemulțumit de ceea ce i se oferă, prea puțin deschis contactului direct, nemediat cu alteritatea. *Mâna care scrie* rămâne, aici, în acest exercițiu de sinceritate poetică, lirică, transferând în versuri, adesea, impresiile produse de spațiul mexican de cultură sau rezumându-se, altădată, la notații sumare, parcă precaute în a exterioriza o stare de spirit. Jurnalul călătoriei lui Adrian Păunescu la Viena, împreună cu fiul său, amestecă voit elogiul partidului unic cu exprimarea explicită a unui patriotism asumat, pe fondul insensibilității diaristului față de mirajul reprezentat de lumea occidentală. (Bănuieț a fi) duplicitar în fond, adesea și în formă, mai mult sau mai puțin aluziv cu privire la atitudinea poetului Adrian Păunescu față de regimul comunist, discursul poartă însemnele stării de spirit dominante în epocă, retorica patriotismului asumat marcând în mod fundamental scriitura.

Ultima secvență a demersului nostru propune o perspectivă sintetică asupra corpusului analizat, menită să reunească și să dea coerență superioară elementelor de ordin teoretic, validate, în opinia noastră, de analizele de text literar – diaristic, și elementelor

particularizatoare ale fiecărui exercițiu de auto-identificare prin scris, în raport cu ipostazele alterității pe care călătoria într-un alt spațiu cultural le conține.

După explorarea celor două jurnale de călătorie, putem constata că perspectiva asupra eului și maniera de a oglindi experiența călătoriei este diferită în funcție de cel care o consemnează. Identitatea este un construct care se formează pe parcurs din frânturi adunate în urma autoanalizei propriilor reacții și în relație permanentă cu alteritatea, majoritatea jurnalelor acoperind perioada comunistă, iar cel al Ioanei Bot perioada imediat premergătoare, perioadă caracterizată prin sciziune, ruptură din cauza unei crize culturale și istorice.

Cercetarea jurnalului de călătorie după cum s-a observat presupune mai mult decât o explorare a subconștientului și a elementelor ce țin de sine și de modul în care acestea influențează exteriorul și o analiză a alterității care modifică identitatea scoțându-i la iveală elemente noi, neștiute de diarist.

Încercând să surprindem modul de structurare a imaginarului diaristic de călătorie, a elementelor comune unui astfel de text în situații similare sau diferite și a trăsăturilor definitorii ale genului am constatat pe de o parte prezența unei confruntări permanente cu propria identitate dar și cu alteritatea, precum și că notația diaristică presupune un cumul de fragmente de existență adunate într-o oglindă scriptică a unui eu trăit.

BIBLIOGRAFIE

I. CORPUS DE TEXTE

Berindei, Dan, Drumuri în lume (1965-1980) în vremuri de speranță și incertitudini, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

Bot, Ioana, Jurnal elvețian. În căutarea latinei pierdute, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004.

Paler, Octavian, Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal, Albatros, București, 1996.

Paler, Octavian, Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal, Ediția a II-a, Editura Polirom, București, 2008.

Paler, Octavian, Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal, e-book, Polirom, Iași, 2008.

Păunescu, Adrian, De la Bârca la Viena și înapoi, București, Editura Adrian Păunescu Fundația Culturală Iubirea, Fundația Constantin și Editura SemnE.

Simion, Eugen, Timpul trăirii, timpul mărturisirii: jurnal parizian, Ediția a V-a, prefață de Antonio Patraș, Editura Corint, București, 2006.

Sorescu, George, Marin Sorescu în patru continente, Jurnal inedit II, Cuvânt introductiv, Editura Alma, Craiova, 2006.

Sorescu, Marin, Jurnal. Romanul călătoriilor, ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu Podocea și Virginia Sorescu, Editura Fundației Marin Sorescu, București, 1999.

Sorescu, Marin, Romanul călătoriilor. Jurnal inedit III. Plimb cățelul pământului, ediție îngrijită și prefațată, note și anexe de George Sorescu, Scrisul Românesc Fundația-Editura, Craiova, 2008.

II. DICȚIONARE ȘI ISTORII LITERARE

Călinescu, George, Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Craiova, 1993.

***, Dicționarul general al literaturii române, vol. I (A/B), Univers Enciclopedic, București, 2004.

***, Dicționarul general al literaturii române, vol. V (P/R), Univers Enciclopedic, București, 2006.

- *** Dicționarul general al literaturii române, vol. VI (S/T), Editura Univers Enciclopedic, București, 2007.
- ***, Dicționarul cronologic al romanului românesc. De la origini până la 1989, editura Academiei Române, București, 2004.
- ***, Dicționar de filosofie, Editura Politică, București, 1978
- ***, Dicționarul scriitorilor români (coord. Mircea Zasu, Marian Papahagi, Aurel Sasu), Editura Albatros.
- *** Dicționarul explicativ al limbii române, București, Editura Academiei, 1984
- ***, Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- ***, Dicționar de psihologie socială, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981
- Baudrillard, Jean, Guillaume, Marc, Figuri ale alterității, Editura Paralela 45, București, 2002.
- Blackburn, Simon, Dicționar de filosofie, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
- *** Encyclopaedia Universalis, France, 1990, corpus 11.
- *** Le petit Larousse, Paris, 1992.
- Ferreol, Gilles, Jucquois, Guy, (coord), Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Gheerbrant, Jean, Chevalier, Alain, Dicționar de simboluri, vol. 1, Editura Artemis, București, 1994
- Holban, Ioan, O istorie a jurnalului literar românesc, vol.I, Editura Tipo Moldova, Iași, 2009.
- Seche, Luiza, Seche, Mircea, Preda, Irina, Dicționar de sinonime, Editura Enciclopedică, București, 1993
- Ungureanu, Cornel, Istoria secretă a literaturii române, Aula, Brașov, 2007;

III BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

a) VOLUME ȘI STUDII ÎN VOLUME

- Afloroaiei, Ștefan, Lumea care reprezintă a celuilalt, Institutul European, Iași, 1994.
- Alexandrescu, Sorin, Identitate în ruptură, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.

Ambruster, Adolf, Imaginea românilor la unguri și poloni, în Național și universal în istoria românilor. Studii oferite prof.dr. Șterban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani, Editura Enciclopedică, 1998.

Anghelescu, Mircea, Textul și realitatea, București, Editura Eminescu, 1988.

Arshith, Mirela, Comunicare și imagologie, Anul I, semestrul I, Editura Universitară Danubius, 2009.

Auregan, Pierre, Les Figures du moi et question du sujet depuis la Renaissance, Éditions Ellipses, Paris, 1998.

Blaa, Lucian, Trilogia culturii, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.

Blaa, Lucian, Trilogia culturii, II, Spațiul mioritic, Editura Humanitas, București, 1994.

Baudrillard, Jean, Celălalt prin sine însuși, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1997.

Baudrillard, Jean; Guillaume, Marc, Figuri ale alterității, Editura Paralela 45, București, 2002.

Blaise, Pascal, Cugetări (texte alese), Traducere, note și comentarii de Ioan Alexandru Badea, Prefață de Romul Munteanu, Editura Univers, București, 1979.

Blanchot, Maurice, Spațiul literar, Editura Univers, București, 1980.

Bocșan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

Boia, Lucian, Istorie și mit în conștiința românească, Editura Dacia, Cluj, 2001.

Boia, Lucian, Pentru o istorie a imaginarului, traducere din franceză de Tatiana Mochi, Humanitas, București, 2000.

Brudel, Fernand, Gramatica civilizațiilor, Editura Meridiane, București, 1995.

Buber, Martin, Eu și Tu, traducere din limba germană și prefață de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1992.

Butler, Joseph, Of Personal Identity (primul apendice din The Analogy of Religion, 1736), antologat în Personal Identity, edited by John Perry, University of California Press, 1975.

Cassirer, Ernst, Eseu despre om. O introducere în filozofia culturii umane, traducere de Constantin Coșman, Humanitas, București, 1994.

Chiciudean Ion, Gestionarea imaginii în procesul comunicării, București, Editura Licorna, 2000.

Cimpoi, Mihai, Identitate și alteritate, Fundația Scrisul Românesc, Princeps Magna, Craiova-Chișinău, 2011.

Clavaron, Yves, Imagologie în Le recherché en Littérature Comparée en France en 2007. Bilan et perspectives, Presses Universitaires de Valenciennes, 2007.

Cooley, Charles, Horton, Human Nature and Social Order, Third Printing, Introduction by Philip Rieff, Foreword by George Herbert Mead, New York, Schocken Books, 1970.

Culda, Lucian, Procesualitatea socială, Editura Licorna, București, 1994.

Derrida, Jacques, Scritura și diferența, traducere de Bogdan Ghiu și Dumitru Țepeneag, Editura Univers, București, 1998.

Descartes, René, Discurs asupra metodei (de a călăuzi bine rațiunea și de a căuta adevrul în știință), traducere și prefață de George, I. Ghidu, Editura Mondero, București, 1999.

Doise, W., Palmonari, A., L'étude des représentations sociales, Neuchatel, Paris, Ed. Delachaux et Nistle, 1986.

Dubar, Claude, Criza identităților: Interpretarea unei mutații, traducerea din limba franceză: Gheorghe Chiriță, Editura Știința, București, 2002.

Durand, Gilbert, Figures mythiques et visages de l'oeuvre. De la mythocritique à la mythanalise, Berg International, Paris, 1979.

Durand, Gilbert, Structurile antropologice ale imaginarului, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

Duțu, Alexandru, Dimensiunea umană a istoriei, Editura Meridiane, București, 1985.

Duțu, Alexandru, Literatura comparată și istoria mentalităților, Editura Univers, București, p. 1982.

Eliade, Mircea, Aspectele mitului, EAR, București, 1977.

Eliade, Mircea, Imagini și simboluri, Editura Humanitas, București, 1994.

Fontana, Josep, Europa în fața oglinzii, Editura Polirom, Iași, 2003.

Freud, Sigmund, Opre, I, Editura Științifică, București, 1991.

Genette, Gerard, Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune, Univers, București, 1994.

Gergen, Kenneth J., The Saturated Self. Dilemmas of Identity in Contemporary Life, BasicBooks, A Subsidiary of Perseus Books, L.L.C, 1991.

Guénon, René, Simboluri ale științei sacre, Editura Humanitas, București, 1997.

Hazard, Paul, Criza conștiinței europene (1680-1715), București, EDLU, 1973.

Hegel, Georg, Wilhelm, Friedrich, Fenomenologia spiritului, traducere de Virgil Bogdan, editura IRI, București, 2000.

Hegel, Georg, Wilhelm, Friedrich, Logica, Editura Academiei Republicii Populare România, București, 1962.

Hofstede, Geert, Cultures and Organization. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival Software of the Mind, Harper Collins Publishers, 1994.

Husserl, Edmund, Meditații carteziene, Editura Humanitas, București, 1984.

Iacob, Luminița, Etnopsihologie și imagologie. Sinteze și cercetări, Editura Polirom, Iași, 2003.

Iacob, Luminița, Mihaela, Imagologia și ipostazele alterității: străini, minoritari, excluși, în Adrian Neculau, Gilles Ferréol, Minoritari, marginali, excluși, Editura Polirom, Iași, 1996.

Iluț, Petru, Sinele și cunoașterea lui. Teme actuale de psihosociologie, Polirom, Iași, 2001.

Ionică, Lucian, Imaginea vizuală. Aspecte teoretice, Editura Marineasa, Timișoara, 2000.

Jenkins, Richard, Identitatea socială, traducere de Alex Butucelea, Editura Univers, București, 2000.

Jung, Carl, Gustav, Amintiri, vise, reflecții, consemnate și editate de Aniela Jaffé, traducere și notă de Daniela Ștefănescu, Humanitas, București, 1996.

Jung, Carl, Gustav, Les types psychologiques, Genève, Georg et Cie, 1958.

Jung, Carl, Gustav, Puterea sufletului (antologie), II, Editura Anima, București, 1994.

Jung, Carl, Gustav, Tipuri psihologice, Editura Humanitas, București, 1997.

Kelly, A. George, The Psychology of Personal Construct, Norton, New York, 1995.

Le Bon, Gustave, Opiniile și credințele, Editura Științifică, București, 1995.

Lefeter, Ion, Bogdan, Despre identitate. Temele postmodernității, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

Lejeune, Philippe, Pactul autobiografic, traducere de Irina Margareta Nistor, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2000.

Lévi-Straus, Claude, Antropologie structurală, EAR, București, 1978.

Levinas, Emanuel, Între noi. Încercarea de a-l gândi pe celălalt, traducerea Ioan Petru Deac, Editura BIC ALL, București, 2000.

Liiceanu, Gabriel, Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și fiziologia culturii, Editura Humanitas, București, 2005.

Locke, John, Of Identity and Diversity, antologat în Personal Identity, edited by John Perry, University of California Press, 1975.

Lytard, Jean-François, Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii, traducere și prefață de Ciprian Mihali, Editura Babel, București, 1993.

Mazilu, Dan, Horia, Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie, Editura Polirom, Iași, 1999;

Micu, Dumitru, În căutarea autenticității (I, II), Editura Minerva, București, 1994.

Micu, Dumitru, Scurtă istorie a literaturii române, Editura Iriana, f.l., 1995.

Mihalache, Andi, Marin-Barutchieff, Silvia, De la fictive la real. Imaginea, imaginarul, imagologia, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza” Iași, Iași, 2010.

Mitu, Sorin, Geneza identității naționale la românii ardeleni, Editura Dacia, Cluj, 1994.

Montaigne, Michel de, Eseuri, volumul I, traducere de Mariella Seulescu, Prefață, table chronologic și note de Ludwig Grümberg, Editura Minerva, București, 1984.

Moscovici, Serge, Psihologia socială sau mașina de fabricat zei, Editura Univeității A.I. Cuza, Iași, 1994.

Moscovici, Serge, Fenomenul reprezentărilor sociale, în Psihologia câmpului social: Reprezentările sociale, coordonare și prefață: prof. univ. dr. Adrian Neculau, București, Societatea Științifică și Tehnică S.A., 1995.

Moura, Jean-Marc, L'Europe littéraire et l'ailleurs, PUF, Paris, 1998.

Mureșan, Valentin, Comentariu la Republica lui Platon, Editura Metropol, București, 2000.

Muthu, Mircea, Studii de estetică românească, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Limes, Cluj, 2014.

Neculau (coord.), Adrian, Psihologia câmpului social. Reprezentările sociale, Editura Polirom, Iași, 1997.

Nietzsche, Friederich, Așa grăit-a Zarathustra (O carte pentru toți și pentru nimeni), traducere de Victoria Ana Tăușan, Editura Edinter, București, 1991.

Nietzche, Friedrich, Dincolo de bine și de rău. Prolog la o filosofie a viitorului, traducere din germană de Radu Gabriel Pârvu, Editura Humanitas, București, 2015.

Noica, Constantin, Unu și Multiplu, În izvoare de filozofie, vol. I, București, 1942.

Oprea, Nicolae, Opera și autorul, Editura Paralela 45, București, 2001.

Pageux, Daniel-Henri, Literatura general și comparata, Traducere de Lidia Bodea, Editura Polirom, 2000.

Paler, Octavian, Eul detestabil. O istorie subiectivă a autoportretului, Ed. Albatros, 2005.

Peters, Francis E., Termenii filosofiei grecești, Ediția a II-a revăzută, Editura Humanitas, București, 1997.

Piaget, Jean, Epistemologia genetic, Editura Dacia, Cluj, 1973.

Radu, I., Introducere în psihologia contemporană, Editura "Sincron", București, 1991.

Ricoeur, Paul, Memoria, istoria, uitarea, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.

Ricoeur, Paul, Soi- meme comme un autre, Paris, Seuil, 1993.

Simmel, Georg, The Stranger The Sociology of Georg Simmel New York: Free Press, 1976.

Simion, Eugen, Genurile biograficului, vol. I, II, Editura Fundația Națională Pentru Știință și Artă, București, 2008.

Simion, Eugen, Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă, Ed. Cartea românească, București, 1981.

- Sireteanu A.M., Media și imagologia, Editura „Tritonic”, București, 2005.
- Stam, Robert, Film Theory. An introduction, Blackwell Publishers, 2000.
- Taylor, S., Peplau, L.A., Sears, D. O., Social Psychology, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1994.
- Thibaudet, A., Réflexions sur la littérature, II, Paris, Gallimard, 1940.
- Todorov, Tzvetan, Cucerirea Americii. Problema celuilalt, traducere Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994.
- Tzvetan Todorov, Introducere în literatura fantastică, în românește de Virgil Tănase, Prefață de Alexandru Sincu, Edit. Univers, București, 1973.
- Tzvetan Todorov, Nous et les autres. La reflexion française sur la diversité humaine, Paris, Éd. du Seuil, 1989.
- Todorov, Tzvetan, Noi și ceilalți, Editura Univers, București, 1995.
- Vattimo, Gianni, Sfârșitul modernității. Nihilism și hermeneutică în cultura pstrmodernă, traducere de Ștefan Mincu, Prefață de Marin Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1993.
- Voia, Vasile, Literatura comparată la turnanta ultimului secol. Anxietăți, paradigm, metode, Editura Universitas, București, 2016.
- Vulcănescu, Romulus, Mitologia română, EAR, București, 1987.
- Wunenburger, Jean-Jacques, Filozofia imaginilor, Colecție: Studii asupra imaginii, ediție îngrijită și postfață de Sorin Alexandrescu, traducere de Muguraș Constantinescu, Editura Polirom, Iași, 2004.
- Zaciu Mircea, Ordinea și aventura, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
- Zamfir, Mihai, Cealaltă față a prozei, Editura Cartea românească, București, 2006.
- Zlate, Mielu, Fundamentele psihologiei, Editura Hyperion XXI, București, 1994.
- Zub, Alexandru, Discurs istoric și ego-istorie, Discurs rostit la 27 ianuarie 2006 în ședință publică cu răspunsul acad. Camil Mureșanu, Editura Academiei Române, București, 2006.
- Zub, Alexandru (red.), Identitate / alteritate în spațiul cultural românesc, Iași, Editura Universității “ Alexandru Ioan Cuza”, 1996.

b) ARTICOLE, PREFEȚE, CONFERINȚE

- Andreescu, Liviu, America în clișee, în „Contrapunct”, 7, nr.8, 1999;
- Arsith, Mirela, Reprezentările și comunicarea în spațiul socio-cultural, în Acta Universitatis Danubius No. 1/2009;
- Barthes, Roland, Activitatea structuralistă, în „Eseuri critice”, Ediția I, traducere din franceză de Iolanda Vasiliu, Editura Cartier, 2006;

Barthes, Roland, Gradul zero al scriiturii, în „Romanul scriiturii / Roland Barthes”, selecție de texte și traducere Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasilu, prefață de Adriana Babeți, Editura Univers, București, 1987;

Barthes, Roland, Scriitori și scriptori, în „Eseuri critice”, Ediția I, traducere din franceză de Iolanda Vasiliu, Editura Cartier, 2006;

Doinaș, Ștefan, Aug., Eu și celălalt, în „Secolul 21: Alteritatea”, nr. 1-7, 2002,

Doinaș, Ștefan Aug., Fragmente despre alteritate, în “Secolul 21”, Alteritate, nr. 1-7/2002

Georgiu, Grigore, Etnocentrismul și paradoxul diversității culturilor, în „Societate și cultură”, nr. 4, 1991

dr. Hirghiduș, Ioan, Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc în „Analele Universității «Constantin Brâncuși»” din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale, Nr. 3/2010, pp.148-149

Ilie, Emanuela, Pantera sus pe clavecin, în „Convorbiri literare”, nr.6/2011, consultat la adresa: <http://convorbiri-literare.dntis.ro/ILIEiun11.htm>, la data de 8.02.2016

Lăzărescu, Dan, Imagologia – o nouă disciplină socială de graniță, în „Magazin istoric”, 1992, nr. 4 (301)

Lefter, Bogdan, Ioan, Un jurnal elvețian, accesabil la adresa: <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2005-09-07/un-jurnal-elvetian.html>, consultat la data de: 6. 05.2014;

Emmanuel Lévinas în dialog cu François Poirié, Problema alterității în “Secolul 21”, Alteritate, nr. 1-7/2002

Marcus, Solomon, Identitatea și alteritatea sunt de nedespărțit, în „Secolul 21”, Nr. 1-7/2002

Mihăilescu, Dan C, Mândrie și singurătate în „Ziarul Financiar. Ziarul de Duminică”, 6.10.2004, accesabil la adresa: <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/mandrie-si-singuratate-2901608>, consultat la data de: 6.05.2014;

Oancea, Ileana, Tamovski de Ryck, Liliane, Mortua est! și oximoronul de identitate ca figură textuală, în AUI, secțiunea III e. Lingvistică, tomurile XLIX-L, 2003-2004. „Studia linguistic et philological in honorem D. Irimia”

Pageaux, Daniel, Henry, Un perspective d'études en littérature comparee: l'imagerie culturelle, în „Synthesis”, VIII, București, 1981;

Parfit, Derek, Reasons and Persons, Claredon Press, Oxford, 1984, în Secolul XXI, Nr.1-7/2002, Ceea ce credem că suntem, publicație periodică de sinteză editată de Uniunea Scriitorilor din România și Fundația Culturală Secolul 21

Popa, George, Studiu introductiv, în Ananda K. Coomaraswamy, „Hinduism și budism”, Editura Panfilius, Iași, 2004

IV. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ DE SPECIALITATE

a) VOLUME ȘI STUDII ÎN VOLUME

- Alexandrescu-Voicu, Ileana, Octavian Paler. Mitopoetica eseului, Editura Alfa, Iași, 2011.
- Anghelescu, Mircea, Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română, Editura Cartea Românească, București, 2015.
- Anghelescu, Mircea, Literatura română și Orientul (secolele XVII-XIX), București, Editura Minerva, 1975.
- Anghelescu, Mircea, Preromantismul românesc (până la 1840), București, Editura Minerva, 1971.
- Bălănescu, Olga, Jurnalul intim în literatura română, Editura Paco, București, 1998.
- Cordoș, Sanda, Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatură română și rusă a secolului XX, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 1999.
- Deciu, Andreea, Nostalgiiile identității, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
- Dinu, Adela, Diaristica feminină românească, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012.
- Faifer, Florin, Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar, București, Editura Minerva, 1993.
- Gavriliu, Eugenia, Sindromul Gulliver. Reprezentări ale românilor în clișeele literare engleze. Studii de imagologie literară, Editura Evrika, Brăila, 1998.
- Holban, Ioan, Literatura română subiectivă de la origini până la 1990: jurnalul intim, autobiografia literară, Editura Tipo Moldova, Iași, 2007.
- Iosifescu, Silviu, Literatura de frontieră, București, Editura pentru Literatură, 1969.
- Marian, Rodica, Identitate și alteritate. Eminescu și Blaga, Editura Ideea Europeană, București, 2005.
- Mihăieș, Mircea, Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Mihăieș, Mircea, De vegehe în oglindă, Editura Cartea Românească, București, 2005.
- Mușat-Matei, Carmen, Romanul românesc interbelic, Humanitas, București, 2008.
- Papadima, Liviu, Literatură și comunicare. Relația autor-cititor în proza pașoptistă și postpașoptistă, București, Editura Polirom, 1999.
- Pîrjol, Florina, Carte de identități, Editura Cartea Românească, București, 2014.
- Simion, Eugen, Ficțiunea jurnalului intim, vol. I Există o poetică a jurnalului, Editura Universul Enciclopedic, București, 2005.

Simion, Eugen, Ficțiunea jurnalului intim, vol. II Intimismul european, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Simion, Eugen, Ficțiunea jurnalului intim, volumul III. Discursul românesc, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Simion, Eugen, Fragmente critice, vol.I, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1997.

Simion, Eugen, Fragmente critice II: Demonul teoriei a oboist, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1998.

Sorescu, Marin, Ușor cu pianul pe scări, Editura Cartea românească, București, 1985.

Sorescu, Radu, Opera lui Octavian Paler, Editura Scrisul Românesc Fundația-Editura, Craiova, 2012.

Tomuș, Mircea, Romanul romanului românesc.În căutarea personajului, 100+1 Gramar, București, 1999.

Ursa, Anca, Metamorfozele oglinzii. Imaginarul jurnalului literar românesc, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006.

Voicu-Alexandrescu, Ileana, Octavian Paler – Mitopoetica eseului, Editura Alfa, Iași, 2011;

b) ARTICOLE, PREFEȚE, CONFERINȚE

Andrei, Mariana, Teoria călătoriei între nevoie de comunicare și cheltuială de nervi. Jurnal de Marin Sorescu, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Științe Filologice, Literatură română, universală și comparată, Anul XXXII, Nr. 1–2, 2010

Capelos, Maria, Dan Berindei povestește cum era să fii istoric pe vremea comuniștilor, articol publicat online în „România liberă”, 13 iulie 2018, accesabil la adresa <https://romanioliberal.ro/cultura/dan-berindei-povesteste-cum-era-sa-fii-istoric-pe-vremea-comunistilor-704740>

Cernat, Paul, Șansa jurnalului intim, în „Observator Cultural”, 30.04-06.05.2002, nr.114, p.9.

Chișu, Lucian, „Spectacolul” Marin Sorescu, în „Caiete Critice”, Revistă Editată de Fundația Națională de Știință și Artă, nr. 2 (340)/2016, p. 41.

Conerth, Dana, Adrian Paunescu, o scurta biografie, <http://crct.ro/n65U>, consultat la data 12 octombrie 2016.

Coroiu, Constantin, Scrisoare imaginară lui Don Quijote, în „Convorbiri literare”, nr. 7 (139) iulie 1981, p. 7.

Cristea, Anca Maria, Jurnalul intim sau „ficțiunea nonficțiunii”, în „Nod literar”, feb. 2005, nr2(21).

Diaconu, Mircea A., Eugen Simion. Modernitatea (O recitare a Jurnalului parizian), în „Convorbiri literare”, anul CXLVII, mai 2013, nr.5 (209), p.36;

Dumitriu, Daniel, Arta de a descoperi America, în „Convorbiri literare”, nr.1 (133) ianuarie 1981, p. 8

Grigurcu, Gheorghe, Glose la Octavian Paler, în „România literară”, nr. 26, 3-9 iulie 1996, p. 5

Lătărețu, Adriana, Octavian Paler – Aventuri solitare, articol disponibil la adresa: http://www.centrul-cultural-pitesti.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=1226:eseu&catid=156:revista-arges-aprilie-2008&Itemid=112, consultat la data de 15.04.2015;

Olteanu, Gheorghe A., Timpul lecturii, în „România literară”, anul XL, 7 dec. 2007, nr.48, p. 21;

Pecican, Ovidiu, Avalon. Ego-istoria ca aventură etică, articol disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/AVALON.-Ego-istoria-ca-aventura-etica*articleID_22182articles_details.html, 2009;

Savitescu, Ionel, Octavian Paler, Aventuri solitare, în „Ateneu”, 34, nr.1, 1997;

Simion, Eugen, Sorescu 80.Jurnalul intim ca o ciornă de viață, în „Caiete Critice”, Revistă Editată de Fundația Națională de Știință și Artă, nr. 2 (340)/2016;

Simion, Eugen, Sorescu: un spirit voiajer cu o mentalitate de sedentar„Cultura”, nr.:91 / 2007-09-04 / Sectiunea: Cultura literara: în ariergarda avangardei, consultată la adresa <http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=2014>, la data de 3.05.2016.

Sorescu, Marin, Ușor cu pianul pe scări, „Ramuri”, nr. 4 (226), 15 aprilie 1983, p. 3

Vasilache, Simona, Subgenul „înalt” al biograficului, în „România literară”, nr. 3, 26 ianuarie-1 februarie 2005, p. 25.

Vulpe, Ana Maria, Anacronic este doar disprețul față de adevăr. Timpul trăirii, timpul mărturisirii: Eugen Simion la 80 de ani, în „Jurnalul Național”, anul XX, nr. 6186, 5 iun. 2013, nr. 6186, p. 10.

Ștefănescu, Alexandru, Portretul scriitorului la 70 de ani, în „România literară”, nr. 26, 3-9 iulie 1996, p. 4

Ștefănescu, Alexandru, Ultimul Marin Sorescu, în „Cultura”, nr. 266, 24 martie 2010 accesat la adresa <https://revistacultura.ro/nou/2010/03/ultimul-marin-sorescu/>, la 6 februarie 2019

Terian, Andrei, Alisa în Țara literaturii în România Literară, anul XXXVIII, nr. 18, 2005, accesabil la adresa: http://www.romlit.ro/alisa_n_ara_literaturii, consultat la data de: 5.05.2014;

III. INTERVIURI

Cristea-Enache, Daniel, Convorbiri cu Octavian Paler, Corint, București, 2007.

Iliescu, Silvia, Academicianul Dan Berindei, la 95 de ani, interviu realizat în 1994 și publicat online de V. Brădățeanu la 26.03.2019 la adresa <http://www.rador.ro/2019/03/26/academicianul-dan-berindei-la-95-de-ani/>

Sorin, Virgil, Marin Sorescu: „Cărților mele le place să călătorească”, interviu publicat în „România literară”, anul XIV, nr. 12, joi 19 martie 1981, p. 5.

Ungureanu, Laurențiu, Dan Berindei: „Datorez viața ambiției de a studia doi ani de liceu într-unul”, articol consultat la adresa <https://www.history.ro/sectiune/general/articol/dan-berindei-datorez-viata-ambitiei-de-a-studia-doi-ani-de-liceu-intr-unul>, la data de 7. 06. 2018